

ПОСИЛАННЯ

1. Владимирский-Буданов М. Німецьке право в Польщі й Литві / М. Владимирский-Буданов // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV–XVIII в. – Львів: Друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1904. – Ч. 2. – С. 3–308; Кистяковский А. К вопросу о Магдебургском праве / А. Кистяковский // Права, по которым судится малороссийский народ 1743 г. – К.: Университетская типография, 1879. – С. 83–110; Його ж. О законах, действовавших в Малороссии / А. Кистяковский // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – К., 1888. – Кн. 2. – С. 6–11; Антонович В. Українські міста / В. Антонович // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV–XVIII в. – Львів: Друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1904. – Ч. 2. – С. 309–385; Багалій Д. І. Магдебурзьке право на Лівобережній Україні / Д. Багалій // Розвідки про міста та міщанство на Україні-Руси в XV – XVIII в. Частина 2. – Львів: Друкарня Наукового Товариства імені Шевченка, 1904. – С. 386–442; Василенко Н. П. Право магдебургское / Н. Василенко // Энциклопедический словарь. Издатели Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон. – СПб.: Типография Акционерного общества Брокгауз-Ефрон, 1898. – Т. 24. – С. 890–896; Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления / А. Лазаревский. – К., 1893. – Т. 2 Полк Нежинский. – 512 с.; Миллер Д. П. Очерки из истории юридического быта Старой Малороссии. Суды земские, городские и подкоморские в XVIII в. / Д. Миллер // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1896. – Т. 8. – С. 63–244; Клименко П. Місто і територія на Україні за Гетьманщини 1654–1765 рр. // Записки історично-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук. – К., 1926. – Кн. 7–8. – С. 1–36; Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. / В. А. Дядиченко. – К.: Видавництво АН УРСР, 1959. – 532 с. Компан О. Міста України в другій половині XVII ст. / О. Компан. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – 387 с.; Швидько Г. К. Універсали гетьманів як джерело з історії українських міст / Г. Швидько // Сіверянський літопис. – 1997. – № 3. – С. 42–46; Її ж Органи міського самоуправління Гетьманщини та особливості документації їх канцелярій / Г. Швидько // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 1999. – Вип. 7. – С. 19–23.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі ЦДАК), ф. 786, оп. 1, спр. 2, 62 арк.
3. Петровський М. Надання Ніжину магдебурзького права у 1625 р. / М. Петровський // Чернігів і Північне Лівобережжя. – К., 1928. – С. 301–314;
4. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления / А. Лазаревский. – К., 1893. – Т. 2 Полк Нежинский. – 512 с.
5. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729 – 1730 гг. / Н. Василенко – Чернигов, 1908.
6. Институт Рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського ф. 1, спр. 64329, 40 арк.
7. ЦДАК, ф. 51, оп. 3, спр. 4284, 154 арк.
8. ЦДАК, ф. 51, оп. 3, спр. 7551, 6 арк.
9. ЦДАК, ф. 51, оп. 3, спр. 1024, 44 арк.
10. Документи Богдана Хмельницького (1648–1657) / І. Крип'якевич та І. Бутич. – К., 1961. – 740 с.
11. ЦДАК, ф. 51, оп. 3, спр. 17559, 14 арк.

Лесик Л.В. Землевладення Нежинського городського магістрата XVII–XVIII в.

Вислідом дослідження встановлено межі міста Нежина XVII–XVIII ст., які були закріплені грамотою на магдебургське право. Також визначено список сіл, що належали до володінь магістрата, що підтверджувалося іншими конфірмаційними універсалами. Приведено приклади належності магістратських сіл другим володарям, наложених податей на магістратські села.

Ключевые слова: Нежин, магістрат, село, ранг.

Lesyk L.V. Land ownership of Nizhyn city magistrate in XVII–XVIII centuries

The study determined the city Nizhyn in XVII–XVIII century which were determined by the letter of Magdeburg law. The list of villages which were in the possession of the magistrate, as confirmed by other confirmation universals. Examples of the ownership of magistrates' villages to other owners and the imposition of taxes on magistrate villages are given

Key words: Nizhyn, Magistrate, village, rank.

10.03.2017 р.

j

УДК 929: 94 (477. 52) (045)

С.А. Токарев

**ГЛУХІВСЬКИЙ СОТЕННИЙ СТАРШИНА
ФЕДІР ОМЕЛЯНОВИЧ**

У статті висвітлено життєвий шлях Федора Омеляновича, його походження, кар'єру у складі козацької старшини Глухівської сотні Ніжинського полку, службові обов'язки, адміністративну діяльність та майнове становище.

Ключові слова: Федір Омелянович, Ніжинський полк, Глухівська сотня, сотенна старшина, Генеральна військова канцелярія.

Помітне місце у дослідженнях з історії Української козацької держави другої половини XVII–XVIII ст. займають студії, присвячені персональному складу козацької старшини полкового і сотенного рівня. Проте на сьогодні у вітчизняній історіографії з огляду на прогалини у джерельній базі практично відсутні студії, присвячені представникам сотенної старшини.

Серед адміністративно-територіальних одиниць Гетьманщини помітне місце завдяки своєму столичному статусу посідала Глухівська сотня Ніжинського полку. Життєвий шлях місцевих сотників П. Уманця [1] та О. Туранського [2] на сьогодні висвітлений у ряді розвідок. Серед представників місцевої соціально-політичної еліти заслуговує на увагу Федір Омелянович, котрий пройшов усі щаблі службової кар'єри у складі козацької старшини Глухівської сотні.

О. Лазаревський у своїх дослідженнях дав високу оцінку діловим якостям цього урядовця, зазначивши, що «Омелянович своєю расторопністю виділявся из ряда мелкой старшины» [3, с. 425]. На нашу думку, передумовою успішної службової кар'єри Ф. Омеляновича було його походження зі шляхти гербу «Колюмна» [4, с. 554], що зумовило отримання ним пристойної освіти і належної підготовки для участі в адміністративній діяльності [3, с. 425]. У родовому гербі Омеляновичів на щиті у червоному полі була зображена біла колона. Нашоломником герба слугувала колона, оповита лавровими гілками [5, с. 124].

Народився Федір Омелянович Омелянович приблизно у 1672 р. [4, с. 554]. Вже у 1692 р. він перебував у поході під командуванням чернігівського полковника Я. Лизогуба, під час якого брав участь в облозі фортеці Кизикермен і спустошенні татарських поселень поблизу Дністра. Згодом Ф. Омелянович узяв участь у відсічі нападу загонів Петрика на українські міста, поході у пониззя Дніпра, обороні фортець Тамань і Ослам від нападів турецьких і татарських військ. Взимку 1692–1693 рр. Ф. Омелянович перебував у команді глухівського сотника В. Ялоцького, яка охороняла м. Грунь Гадяцького полку від можливих нападів татарської орди [3, с. 424–425; 6, арк. 60 зв. – 61].

Протягом 1699–1721 рр. Ф. Омелянович посідав уряд глухівського сотенного писаря [7, с. 95]. Важливість і престижність цієї посади полягала в тому, що глухівські сотенні писарі зазвичай залучалися до виконання важливих державних доручень [8, с. 270]. Відтак, вже на

початковому етапі Північної війни, починаючи з 1700 р., писар у складі Глухівської сотні брав участь у військових діях проти шведської армії і виконував дипломатичні доручення. Зокрема, Ф. Омелянович неодноразово виконував обов'язки посланця від гетьмана І. Мазепи до царя Петра І. Напевно, під час виконання цих місій він належним чином зарекомендував себе, що дозволило йому і надалі виконувати доручення гетьмана навіть при царському дворі [3, с. 425; 6, арк. 60 зв. – 61].

На початку XVIII ст. Ф. Омелянович придбав у глухівського козака С. Хохленка засновану ним слободу Хохлівку [3, с. 488]. 18 грудня 1708 р. новообраний гетьман І. Скоропадський видав писарю універсал на володіння цією маєтністю з навколишніми угіддями і дозволив йому отримувати від місцевих мешканців «належащее послушенство и повинность». 3 березня 1710 р. ця маєтність була затверджена за Ф. Омеляновичем жалуваною грамотою царя Петра І. 19 квітня 1711 р. І. Скоропадський своїм універсалом затвердив за писарем придбаний ним у Глухівській сотні млин на р. Ловрі з 2 борошняними і ступним колом, хутір з прилеглими угіддями та ліс під болотом Сонним з місцем для облаштування пасіки [9, с. 412, 414–415; 10, арк. 20]. Для потреб церкви Різдва Пресвятої Богородиці у с. Хохлівці писар у 1717 р. подарував Анфологій, надрукований у 1678 р. у м. Новгороді-Сіверському [11, с. 355]. На момент пожалування маєтності у слобідці проживало кілька осіб, обставини появи та походження яких не були відомі новому державцю. Відтак 9 червня 1725 р. Ф. Омелянович надіслав пропозицію до Генеральної військової канцелярії щодо проведення їх перепису [12, арк. 2, 3].

У 1717 р. Ф. Омелянович був залучений до розслідування обставин нападу мешканців Комарицької волості Севського повіту на маєтності гетьмана І. Скоропадського. Під час цього нападу зловмисники захопили 600 кіп жита, побили та пограбували підданих гетьмана. За результатами слідства винуватці повернули загарбане майно і сплатили 930 кіп грошей потерпілій стороні [13, арк. 2–3]. У січні 1720 р. Ф. Омелянович разом із слугою гетьмана І. Скоропадського В. Книшем доставив до Санкт-Петербурга дичину для потреб царського двору [14, с. 46]. У листопаді 1721 р. під час проведення межування Почепської волості князя О. Меншикова писар сповістив І. Скоропадського про втрату під час пожежі межових книг російсько-польського кордону. Зважаючи на наявність чорнового варіанту межових книг, Ф. Омелянович висловив пропозицію щодо відновлення втрачених документів [15, арк. 2]. Протягом 1720–1721 рр. писар разом з іншими представниками глухівської сотенної старшини неодноразово засвідчував укладання різноманітних майнових угод [16, арк. 2, 3, 4].

На початку 1722 р. під час підготовки візиту гетьмана І. Скоропадського до Москви Ф. Омелянович виїхав до царського двору. Його завдання полягало у підготовці та забезпеченні належних побутових умов для прийому та подальшого перебування делегації козацької старшини. Після виконання цього завдання він виїхав назустріч

гетьманському почту і доповів про виконання доручень. Під час візиту української делегації писар брав участь в урочистих заходах і прийомах. 8 лютого 1722 р. чиновники Генеральної військової канцелярії подали клопотання до Колегії іноземних справ про надання писарю подорожнього листа і платні у зв'язку з виконанням ним усього обсягу покладеної на нього роботи [17, с. 24, 25, 26, 35]. Також 16 лютого 1722 р. І. Скоропадський видав універсал про надання Ф. Омеляновичу с. Гирина Глухівської сотні з дозволом стягувати повинності з місцевого посполитого населення [9, с. 413; 10, арк. 21]. Відзначаючи цей факт, О. Лазаревський зазначив: «Это был случай уже исключительный, так как сотенный писарь получал во владение не какую-нибудь им же поселенную или купленную слободку, а старое село» [3, с. 415].

Незабаром після цієї події Ф. Омелянович посів уряд глухівського сотенного отамана, оскільки вже 13 липня 1722 р. у новій якості у складі глухівської сотенної та міської старшини брав участь у затвердженні акту купівлі-продажу майна. У 1725 р. він деякий час виконував обов'язки наказного глухівського сотника [16, арк. 12, 16].

11 травня 1723 р. Генеральна військова канцелярія надіслала Ф. Омеляновичу ордер, на підставі якого він мав видати кошти з Військового Скарбу наказному стародубському полковнику П. Корецькому, котрий направлявся до Санкт-Петербурга для подання чолобитних щодо захисту «прав і вольностей» Гетьманщини. 17 травня отаман на підставі цього акту видав для потреб делегації кошти в розмірі 2000 золотих [18, с. 36, 37–38].

30 серпня 1723 р. Генеральна військова канцелярія наказала глухівській сотенній старшині організувати ремонт мостів у Глухові. Оскільки у Глухівській сотні була відсутня належна кількість будівельних матеріалів, то чиновники канцелярії рекомендували заготовляти ліс для проведення ремонтних робіт у сусідніх сотнях. 26 серпня Малоросійська колегія наказала місцевим мешканцям Глухівської сотні заготовити по 1 колоді довжиною не менш як 4 сажні і шириною не менше 5 вершків. 9 вересня 1725 р. Ф. Омелянович подав до Малоросійської колегії повторне клопотання щодо необхідності ремонту доріг і мостів у Глухові з огляду на їх псування через несприятливі погодні умови в осінній період. Проте лише 29 січня 1726 р. Малоросійська колегія розпорядилася залучити до ремонтних робіт мешканців Глухівської, Воронізької сотень Ніжинського та Новгород-Сіверської сотні Стародубського полків. 1 травня 1726 р. чиновники Генеральної військової канцелярії зобов'язали глухівського отамана залучити до ремонту греблі та мостів у Глухові мешканців зазначених сотень, котрі також мали заготовити і завезти необхідні будівельні матеріали [19, арк. 3 зв., 5 зв. – 6 зв., 8 зв. – 9].

Восени 1723 р. у Глухівській сотні був розквартирований загін російських військ на чолі з майором Кроковським. Забезпечення їх коней фуражем лягло важким тягарем на місцевих мешканців, котрі не мали достатніх ресурсів для виконання цієї повинності. 17 листопада Ф. Омелянович

подав до Генеральної військової канцелярії пропозицію щодо постачання корму для утримання коней російського підрозділу з Кролевецької сотні [20, арк. 2]. 30 травня 1724 р. глухівський сотенний отаман сповістив Генеральну військову канцелярію про стягнення Малоросійською колегією з глухівської ратуші 8 крб. за 2 бочки солоної риби, виданої у 1723 р. згідно з наказом П. Полуботка для харчування службовців канцелярії [21, арк. 1].

20 листопада 1724 р. Ф. Омелянович надіслав прохання до Генеральної військової канцелярії про звільнення козаків Глухівської сотні від обслуговування пошти у зв'язку з їх мобілізацією до участі у Перському поході. За його словами, козаки сотні, які залишалися «в домах ... до последнего пришли знищення», не могли належним чином виконувати цю повинність. Натомість отаман пропонував залучити до обслуговування пошти козаків з інших сотень Ніжинського полку. Ознайомившись з цим донесенням, Генеральна військова канцелярія розпорядилась перекласти утримання і обслуговування пошти на посполитих Глухівської сотні і стягувати для цих потреб з кожного селянського двору по 2 коп. щорічно [22, арк. 2, 4].

6 лютого 1725 р. до Глухівської ратуші надійшов лист з Мануфактур-колегії у Москві з наказом щодо розшуку робітника склоробної фабрики Данила Нікітіна, котрий начебто переховувався у Глухові. Проте після проведення розшукових заходів Ф. Омелянович, який в силу посадових обов'язків глухівського отамана займався відповідною діяльністю, 20 лютого доповів про відсутність у Глухові російського втікача [10, арк. 7].

5 грудня 1725 р. отаман Генеральної військової артилерії С. Цибуля подав до Генеральної військової канцелярії прохання щодо виплати річної платні артилерійським службовцям його підрозділу. Того ж таки дня службовці канцелярії наказали Ф. Омеляновичу виділити з Військової скарбниці 43 крб. для оплати праці артилерійських службовців [23, арк. 2, 3]. 16 листопада 1726 р. отаман надіслав до Генеральної військової канцелярії відомості про кількість ув'язнених у Глухівській в'язниці із зазначенням їхніх імен, місця народження, вчинених ними злочинів та термінів відбуття покарання [24, арк. 1–4].

28 червня 1727 р. Ф. Омелянович сповістив службовців Генеральної військової канцелярії про відсутність пороху в розпорядженні Військової скарбниці. За його словами, увесь порох був витрачений взимку того ж таки року для салютів і феєрверків під час заходів зі вшанування пам'яті імператора Петра I. Зважаючи на необхідність мати в розпорядженні боєприпаси у столиці, отаман просив дозволу використати для виробництва нової партії пороху 35 пудів селітри, які зберігалися у Глухові, а також надіслати необхідну кількість сірки, котру використовували для виробництва пороху. 7 липня 1727 р. з Генеральної військової канцелярії надійшла схвальна відповідь щодо необхідності виробництва пороху. Службовці канцелярії рекомендували Ф. Омеляновичу придбати необхідну кількість сірки за кошти, отримані від продажу коней Генеральної військової артилерії [25, арк. 2, 3].

17 липня 1727 р. отаман сповістив Генеральну військову канцелярію, що у 1726 р. суддя Переяславського полку С. Новакевич позичив у Глухівській ратуші 80 крб. За умовами позики він зобов'язувався повернути кошти до 3 липня 1727 р. Оскільки у визначений час боржник не повернув кошти, то 18 липня Генеральна військова канцелярія зобов'язала переяславського полковника В. Танського стягнути борг із судді і вислати гроші до Глухівської ратуші [10, арк. 17].

Восени 1727 р. у зв'язку з обранням нового гетьмана до Глухова прибув сенатор Ф. Наумов. Ф. Омелянович, котрий займався питаннями прийому та розміщення гостей, 27 вересня сповістив Генеральну військову канцелярію про необхідність проведення ремонтних робіт у будинку, де зупинився гість. Оскільки у Глухові на той момент були відсутні кваліфіковані столярі, здатні виконати поставлене завдання, отаман запропонував залучити до проведення ремонту двох майстрів з Воронізької сотні. Відтак 2 жовтня Генеральна військова канцелярія наказала воронізькому сотнику І. Холодовичу направити до Глухова місцевих майстрів з необхідним знаряддям [26, арк. 2, 3].

Зрештою, гетьман Д. Апостол, зважаючи на тривалу службу Ф. Омеляновича, 19 грудня 1728 р. видав йому підтверджувальний універсал на володіння усіма набутими маєтностями [9, с. 416; 10, арк. 22–22 зв.]. Вже незабаром отаман у складі делегації Війська Запорозького, до якої також входили бунчукові товариші Г. Гамалія, С. Миклашевський та ічнянський сотник Прилуцького полку Г. Стороженко, виїхав до Москви. Делегація прибула до місця призначення 15 січня 1729 р., де зустрілася з лубенським полковником П. Апостолом і бунчуковим товаришем Я. Маркевичем [27, с. 277].

Незабаром, зважаючи на появу вакантного уряду глухівського сотника, козацьке товариство сотні навесні 1729 р. обрало кандидатів на заміщення посади. Як впливає донесення козаків сотні до гетьмана Д. Апостола, датованого 18 квітня 1729 р., вони схилилися до кандидатури саме Ф. Омеляновича, зважаючи на його тривалу службу і значний досвід. Гетьман, зваживши на це прохання і розглянувши «сказку» про службу, подану сотенним отаманом, 24 квітня 1729 р. видав універсал про призначення Ф. Омеляновича глухівським сотником [6, арк. 57 зв., 60 зв. – 61]. На чолі Глухівської сотні він перебував до самої смерті у першій половині 1731 р. [4, с. 555].

Отже, Ф. Омелянович належав до порівняно нечисленної категорії представників сотенної старшини, діяльність яких виявилася достатньо задокументованою у джерелах. Шляхетне походження, пристойна освіта та належні ділові якості дозволили йому увійти до складу козацької старшини столичної Глухівській сотні. Прикметно, що під час свого урядування, яке тривало за правління декількох гетьманів, Ф. Омелянович регулярно залучався до участі у дипломатичних місіях та до виконання важливих адміністративних та політичних доручень. Зрештою, успішне вирішення поставлених завдань дозволило йому здобути значний авторитет у колі соціально-політичної еліти Гетьманщини та отримати значні маєтності.

ПОСИЛАННЯ

1. Токарев С. Глухівський сотник Пилип Уманець / С. Токарев // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць. – К.; Глухів, 2009. – Вип. 2. – С. 151–153.
2. Павленко С.О. Глухівський сотник Олексій Михайлович Туранський (? – 1716) / С.О. Павленко // Сіверщина в контексті історії України (Матеріали шостої науково-практичної конференції). – Суми, 2007. – С. 85–86.
3. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии: Материалы по истории заселения, землевладения и управления / А. Лазаревский. – К.: Типография К.Н. Милевского, 1893. – Т. 2. – Полк Нежинский – 522 с.
4. Кривошея В.В. Козацька старшина Гетьманщини: Енциклопедія / В.В. Кривошея. – К.: Стило, 2010. – 792 с.
5. Лукомский В.К. Малороссийский гербовник с рисунками Егора Нарбута. Репринтное издание / В.К. Лукомский, В.Л. Модзалевский. – К.: Либідь, 1993. – XXIX; 213; LXVIII; 12 с.
6. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф. 51, оп. 3, спр. 758а, 100 арк.
7. Кривошея В.В. Українська козацька старшина. – Ч. 1. Реєстр урядників гетьманської адміністрації: Вид. 2-е, доповнене, уточнене і виправлене / В.В. Кривошея. – К., 2005. – 259 с.
8. Дядиченко В.А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України в кінці XVII – на початку XVIII ст. / В.А. Дядиченко – К.: Видавництво АН УРСР, 1959. – 532 с.
9. Василенко Н. Генеральное следствие о маентностях Нежинского полка 1729–1730 г. / Н. Василенко – Чернигов: Типография губернского земства, 1901. – XXX; IX; 417 с.
10. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 2502, 31 арк.
11. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов: Черниговская земская типография, 1873. – Т. 7. – Уезды: Стародубский, Мглинский, Новозыбковский, Глуховский и Нежинский. – 436 с.
12. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1514, 3 арк.
13. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 170, 3 арк.
14. Васильева О.О. Гетьманські дворяни й слуги наприкінці XVII – у першій половині XVIII ст. / О.О. Васильева // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. – К., 2012. – Вип. 66. – С. 44–49.
15. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 569, 3 арк.
16. Держархів Сумської області, ф. 684, оп. 1, спр. 1, 47 арк.
17. Ханенко М. Діаріуш або журнал / М. Ханенко // Київська старовина. – 1993. – № 6. – С. 21–47.
18. Борзаківський П. Журнал / П. Борзаківський, П. Ладинський // Київська старовина. – 1994. – № 3. – С. 17–48.
19. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 2106, 15 арк.
20. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1005, 2 арк.
21. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1261, 1 арк.
22. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1322, 4 арк.
23. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 1792, 3 арк.
24. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 2136, 4 арк.
25. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 2478, 3 арк.
26. ЦДІАК України, ф. 51, оп. 3, спр. 2420, 4 арк. 2, 3.
27. Дневник генерального подскарбия Якова Марковича (1717–1767 гг.) / [под ред. А. Лазаревского]. – К.: Типография Г.Т. Корчак-Новицкого, 1895. – Ч. II (1726–1729 гг.). – II; 342 с.

Токарев С.А. Глуховский сотенный старшина Федор Омелянович

В статье освещен жизненный путь Федора Омеляновича, его происхождение, карьера в составе казацкой старшины Глуховской сотни Нежинского полка, служебные обязанности, административная деятельность и имущественное положение.

Ключевые слова: Федор Омелянович, Нежинский полк, Глуховская сотня, сотенный старшина, Генеральная войсковая канцелярия.

Tokarev S.A. The Hlukhiv country's cossack petty officer Fedir Omel'ianovych

The vital way of Fedir Omel'yanovych, his origin, career in composition of cossack petty officer of Hlukhiv country of Nizhyn regiment, official duties, administrative activity and property position is lighted up in the article.

Key words: Fedir Omel'ianovych, Nizhyn regiment, Hlukhiv country, country's cossack petty officers, General military office.

15.03.2017 р.

J

УДК 94(477):621.73 «16/17»

С.В. Щербина

КОВАЛЬСЬКІ ЦЕХИ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII–XVIII СТ.

Стаття присвячена розвитку металообробних ремесел на території Північного Лівобережжя у другій половині XVII–XVIII ст. На прикладі ковальських цехів проаналізовано законодавчу базу, висвітлено традиції, права та обов'язки ремісничих корпорацій.

Ключові слова: Північне Лівобережжя, ремесло, цех, коваль.

На сучасному етапі розвитку історичної науки особливого значення набувають дослідження окремих галузей ремесла і цехових корпорацій, що існували в українських містах протягом XVII–XVIII ст. і значною мірою впливали на розвиток промислового виробництва, культуру й побут міщанської верстви. Відтак актуальність теми відзначається необхідністю комплексного осмислення регіональної специфіки та галузевої структури цехового виробництва.

Детальний аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що проблема розвитку ковальського ремесла на території Північного Лівобережжя у XVII–XVIII ст. досі не була предметом спеціального дослідження, хоча окремі її аспекти знайшли відображення у працях вітчизняних істориків. Цікаві спостереження щодо тенденцій історичного розвитку ковальської справи містить монографія С. Боньковської. Вона дослідила осередки ковальства на території України, визначила особливості організації виробництва та підкреслила важливість наявності сировинної бази для успішного функціонування ковальських об'єднань [1]. У контексті вивчення зброярства Д. Тоїчкін дослідив особливості функціонування та організації ковальських цехів, визначив специфіку зброярської справи та шабельництва [2; 3; 4]. Проте загалом обрана нами дослідницька проблема відображена у науковій літературі лише фрагментарно. Всебічний аналіз масиву джерел та літератури дозволив з'ясувати тенденції розвитку металообробних ремесел, простежити форми організації ремісників та виявити його регіональні особливості.

Розвиток ремесла у другій половині XVII–XVIII ст. характеризувався зростанням спеціалізації та поглибленням поділу праці. Так, якщо у першій половині XVII ст. у містах України було зафіксовано близько 270 ремісничих спеціальностей, то наприкінці XVIII ст. кількість їх зросла до 300 [5, с. 154]. У невеличких містечках Північного Лівобережжя, де ремесло було менш розвинуте, процес виокремлення окремих спеціальностей у професійні цехи відбувався більш повільно, ремесло поєднувалось із заняттям сільським господарством, відтак сезонність негативно позначалась на його активності. Достатньо високі вимоги, зростання конкуренції та необхідність володіння певними техніками призводили до поглиблення спеціалізації у середовищі ремісників-ковалів. Так у другій половині XVII ст. нараховувалося близько 25 металообробних спеціальностей [2, с. 124].